

Določevalni ključ: CEKINČKI SLOVENIJE

Besedilo: Barbara Zakšek in Nika Kogovšek Ilustracije: Petra Muhič

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika za besedo »cekinček« najdemo dve razlagi. Ena je, da je to dnevni metulj z zlato rdečimi krili. Večina »nemetuljarjev« pa ob besedi cekinček najprej pomisli na prvo razlago te besede, in sicer, da je to manjšalnica besede »cekin«. In točno to so cekinčki med metulji – pravi mali zlatniki. V svojem letu so zaradi značilne oranžne obarvanosti in majhnosti res videti kot majhni cekini, poleg tega pa se nikoli ne pojavljajo v res velikem številu. So torej tudi redki kot pravi zlatniki. Od trinajstih vrst cekinčkov (*Lycaena*), ki se pojavljajo v Evropi, jih v Sloveniji živi šest: mali (*L. phlaeas*), močvirski (*L. dispar*), zlati (*L. virgaureae*), temni (*L. tityrus*), spreminjavi (*L. alciphron*) in škrlatni (*L. hippothoe*) cekinček. Skupaj z repkarji (*Theclinae*) in pravimi modrini (*Polyommata*) jih uvrščamo v družino modrinov (*Lycaenidae*).

Cekinčki so, kot ostali modrini, majhni metulji, ki jih od ostalih vrst iz te družine ločimo po značilni oranžni obarvanosti zgornje strani kril. Le temni cekinček, kot nakazuje že njegovo ime, ima lahko zgornjo stran kril pretežno rjave barve. Za začetnike je prepoznavanje posameznih vrst cekinčkov lahko precejšen zalogaj. Še posebej, če osebkni niso »sveži« in so že nekoliko obledelih barv. Takrat so si lahko res podobni med sabo, zato jih bomo morali za zanesljivo določitev vrste ujeti ali se jim zelo previdno približati, da si bomo lahko ogledali tako spodnjo kot zgornjo stran kril. Najlažje bomo prepoznali zlatega cekinčka, ki ima edini tudi spodnjo stran kril pretežno živo oranžno s prisotnimi belimi lisami. Med lažje prepoznavnimi je tudi močvirski cekinček, ki je največji med vsemi našimi cekinčki. Spodnjo stran zadnjega krila ima vsaj na bazi svetlo modre oziroma sive barve, medtem ko so preostali cekinčki na spodnji strani kril pretežno rjavih odtenkov. Mali cekinček se od preostalih vrst razlikuje predvsem po velikosti in obliki zadnjega krila z dvema majhnima repkoma, a ga zaradi majhnosti težko opazimo. Temni cekinček je med vsemi najtemnejši, vendar lahko samico te vrste hitro zamenjamo s samico škrlatnega ali spreminjavega cekinčka. Samci spreminjavih cekinčkov pa so,

Samec škrlatnega cekinčka (*Lycaena hippothoe*). (foto: Nika Kogovšek)

Samica temnega cekinčka (*Lycaena tityrus*) – levo – in samec lepega brezarja (*Thecla betulae*). Tako kot za večino drugih modrinov (*Lycaenidae*) je za cekinčke (*Lycaena* spp.) značilno, da imajo na spodnji strani kril črne pike ali lise, ki pa jih repkarji (*Theclinae*) nimajo.

(foto: Barbara Zakšek, levo, in Nika Kogovšek, desno)

sploh ko so res sveži, lahko prepoznavni po nekoliko vijoličasti obarvanosti zgornje strani kril. Glede na vpadni kot sonca se ta vijolični pridih preliva z osnovno oranžno barvo kril in prav zaradi tega so dobili ime spreminjavi cekinčki.

Cekinčke težko zamenjamo z ostalimi vrstami modrinov. Še najbolj jim je podoben lepi brezar (*Thecla betulae*), ki je prav tako pretežno oranžne barve, vendar praviloma ni tako svetlečih barv. Bistveno je, da na spodnji strani kril lepega brezarja

Vlažni travniki na Ljubljanskem barju so pomemben življenjski prostor več vrstam cekinčkov.
(foto: Nika Kogovšek, 7. VIII. 2016)

METULJČEK CEKINČEK, TI POTEPINČEK, KJE SI PA BIL?

Vsi poznamo pesem *Metuljček cekinček* Janeza Bitenca in ob njenem prepevanju veliko ljudi pomisli na večjega rumenega metulja, ki ga lahko opazujemo čez celo leto – tudi v zimskih mesecih, ko ga topli sončni žarki zvbijo na plano. Ta metulj nosi ime citronček (*Gonepteryx rhamni*) in ni sorodnik cekinčkov, saj spada v družino belinov (Pieridae). Do te zamenjave je najverjetneje prišlo zaradi ilustracij, saj je ob tej pesmici na ilustracijah ponavadi pogostejši in lažje opazni citronček, in ne kateri izmed cekinčkov.

Citronček (*Gonepteryx rhamni*). (foto: Simon Kovačič)

manjkajo črne pike ali lise, ki so drugače značilne za skoraj vse modrine.

Gosenice cekinčkov se večinoma hranijo na kislicah (*Rumex* spp.), zato cekinčke najdemo v različnih habitatih, kjer uspevajo njihove hranilne rastline. Predvsem so to vrste suhih ali vlažnih ekstenzivnih travnikov in gozdnih robov. Močvirski,

temni in škrlatni cekinček so značilni predstavniki vlažnih travnikov, medtem ko so preostale tri vrste pogostejše na suhih travnikih. Kljub majhnosti so cekinčki dobro mobilni, saj so dobri letalci, zato ni nič nenavadnega, če jih srečamo tudi drugod. Ker so samci cekinčkov precej teritorialni, lahko ponavadi opazujemo samo posamezne osebkke, ki branijo svoj teri-

torij. Najlažje pri tem opazujemo samce močvirskega cekinčka, ki se spreletavajo ob jarkih z vmesnimi počitki na obrežnem rastlinju. Pogosto cekinčke opazimo šele, ko jih splašimo med njihovim počivanjem in potem hitro odletijo neznano kam. Zaradi značilne in dobro opazne oranžne obarvanosti smo lahko prepričani, da smo splašili cekinčka. Za določitev vrste pa je najbolje, da počakamo na istem mestu, kjer smo metulja splašili, saj se bo zelo verjetno vrnil na isto mesto in še nekajkrat obletel svoj »teritorij«.

Cekinčke lahko opazujemo od marca do novembra, čas letanja pa se od vrste do vrste razlikuje. Prav tako imajo lahko eno ali več generacij v letu, kar pomeni, da njihov razvojni krog v istem letu poteče enkrat ali večkrat. Enogeneracijski vrsti sta pri nas zlati in spreminjavi cekinček, ostale vrste cekinčkov pa imajo praviloma letno vsaj dve generaciji.

Čeprav se cekinčki nikjer ne pojavljajo v velikem številu, saj so zaradi teritorialnosti razpršeni po habitatih, to še ne pomeni, da so vsi tudi redki in ogroženi. Največje varstvene pozornosti je deležen močvirski cekinček, ki je v Sloveniji zavarovan in naveden na *Prilogi II in IV Direktive o habitatih*, ter uvrščen na *Rdeči seznam metuljev Slovenije* kot ranljiva vrsta (V). Vrsta je v Srednji Evropi sicer povečala svoje območje razširjenosti, kar je najverjetneje posledica prehoda na hranjenje s pogostima kislicama (kodrastolistno in topolistno), ki uspevata tudi na zmerno pašenih ali gnojenih travnikih. Kljub temu pa vrsta izgublja svoj primarni življenjski prostor. Na območjih, kjer so še prisotni večji kompleksi ekstenzivnih vlažnih in močvirnih travnikov, so močvirski cekinčki še pogosti. V Sloveniji jih bomo tako najlažje srečali v severovzhodni Sloveniji, na Dolenjskem, v Ljubljanski kotlini in v Vipavski dolini, drugje pa nekoliko redkeje. Ob zadnjem popisu stanja v Sloveniji je bilo ugotovljeno, da je varstveno stanje močvirskega cekinčka ocenjeno kot ugodno. V Sloveniji sta na *Rdeči seznam metuljev Slovenije* od cekinčkov uvrščena tudi spreminjavi in škrlatni cekinček, oba prav tako v kategorijo ranljivih vrst (V).

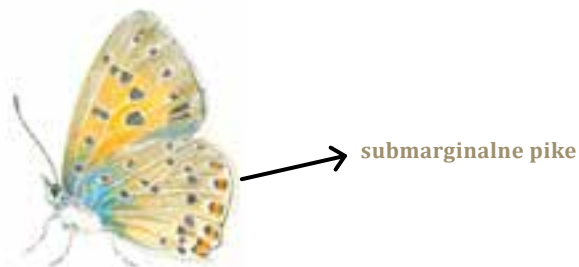
KLJUČ ZA DOLOČANJE VRST CEKINČKOV (ROD *LYCAENA*), KI ŽIVIJO V SLOVENIJI:

- 1A)** Na spodnji strani zadnjih kril so prisotne bele lise. Samci so zgoraj intenzivno oranžnordeči, samice zgoraj oranžne ali rjavooranžne s številnimi črnimi lisami. **zlati cekinček (*L. virgaureae*)**

- 1B)** Na spodnji strani zadnjih kril ni prisotnih belih lis, prisotne so lahko samo beloobrobljene črne lise. **2**

- 2A)** Na spodnji strani zadnjih kril je prisotna serija črnih submarginalnih pik z oranžnordečim pasom. **3**

- 2B)** Na spodnji strani zadnjih kril ni prisotnih črnih submarginalnih pik, črne pike so zelo majhne, osnovna barva spodnje strani zadnjih kril je enotno svetlo rjava z oranžno linijo ob robu. Na zadnjih krilih sta prisotna dva kratka repka. Zgornja stran zadnjih kril je temna z oranžnordečim submarginalnim pasom. Samec in samica sta od zgoraj podobna. Najmanjši cekinček. **mali cekinček (*L. phlaeas*)**

- 3A)** Postdiskalne črne pike na spodnji strani sprednjih kril so v ravni črti ali rahlem loku. **4**

- 3B)** Postdiskalne črne pike na spodnji strani sprednjih kril so v razmeroma izrazitem loku. Postdiskalna pika v prostoru 1b je pomaknjena k bazi kril. **5**

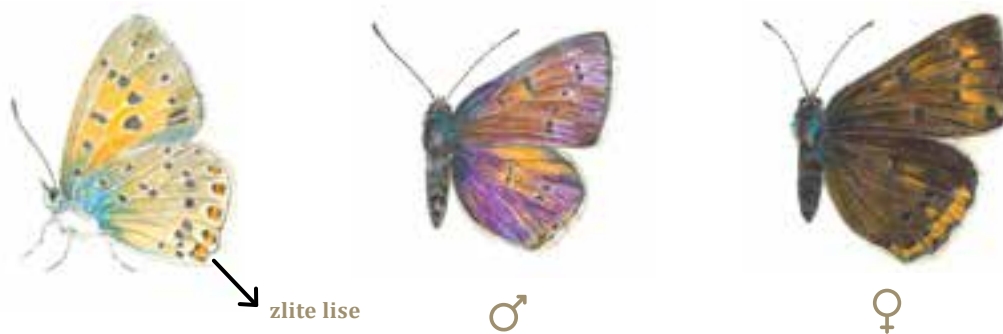
- 4A) Spodnja stran zadnjih kril je, vsaj na bazi, svetlo siva s svetlo modrim pridihom. Samci so na zgornji strani živo oranžne barve. **močvirski cekinček (*L. dispar*)**

- 4B) Spodnja stran zadnjih kril je svetlo rjava ali rumenosiva. **škrlatni cekinček (*L. hippothoe*)**

- 5A) Na spodnji strani zadnjih kril so submarginalne oranžnordeče lise zlite. Samci so zgoraj z vijoličastim pridihom in črnimi pikami. **spreminjavi cekinček (*L. alciphron*)**

- 5B) Na spodnji strani zadnjih kril so submarginalne oranžnordeče lise ločene. Samci zgoraj pretežno rjave barve. **temni cekinček (*L. tityrus*)**

slovensko ime	zlati cekinček	mali cekinček	močvirski cekinček
strokovno ime	<i>L. virgaureae</i>	<i>L. phlaeas</i>	<i>L. dispar</i>
fotografija			
			
razpon kril	28–38 mm	21–28 mm	31–40 mm
razširjenost v Sloveniji			
čas letanja	od konca maja do začetka septembra v eni generaciji	od marca do sredine novembra v dveh do štirih prekrivajočih se generacijah	od sredine maja do sredine septembra v dveh generacijah
življenjski prostor	gozdi robovi, jase in poti, zaraščeni travniki	zelo raznolika življenjska okolja; velikokrat tudi v ruderalnih okoljih	vlažni in močvirni travniki, pasovi obvodne vegetacije
hranilna rastlina gosenic	kislca (<i>Rumex</i> spp.)	kislca (<i>Rumex</i> spp.), dresnovke (Polygonaceae)	kislca (<i>Rumex</i> spp.)

(foto: Barbara Zakšek, Nika Kogovšek, Rudi Verovnik)

(zemljevidi: Center za kartografijo favne in flore)

slovensko ime	škrlatni cekinček	spreminjavi cekinček	temni cekinček
---------------	-------------------	----------------------	----------------

strokovno ime	<i>L. hippothoe</i>	<i>L. alciphron</i>	<i>L. tityrus</i>
---------------	---------------------	---------------------	-------------------

fotografija

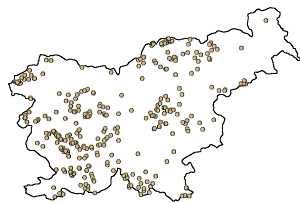
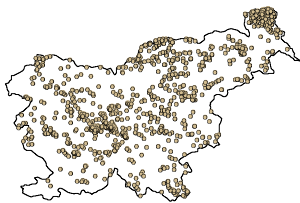
(foto:
Barbara Zakšek,
Nika Kogovšek)

razpon kril	28–36 mm	30–37 mm	26–30 mm
-------------	----------	----------	----------

**razširjenost
v Sloveniji**

(zemljevidi:
Center za kartografijo
favne in flore)

čas letanja	od sredine maja do začetka septembra v dveh generacijah	od sredine maja do konca avgusta v eni generaciji	od sredine aprila do konca septembra v dveh generacijah
-------------	---	---	---

življenjski prostor	suhi in vlažni ekstenzivni travniki	ekstenzivni travniki, predvsem suhi in deloma zaraščeni travniki	vlažni in suhi travniki ter gozdne jase
---------------------	-------------------------------------	--	---

hranilna rastlina gosenic	kislca (<i>Rumex</i> spp.), dresen (<i>Polygonum</i> spp.)	kislca (<i>Rumex</i> spp.)	kislca (<i>Rumex</i> spp.)
---------------------------	--	-----------------------------	-----------------------------